

PLATON VE YUNUS EMRE DÜŞÜNÇESİNDE “SEVGİ VE AŞK”

Yrd. Doç. Dr. Emel KOÇ*

“Sevginin kendisi her şeyden güzel, her şeyden iyidir”

Platon

“Aşk makâmı âlidir, aşk kadim ezeldir
Aşk sözünü söyleyen cümle kudret dilidir”

Y.Emre

Aşk yerine göre yol olur yürünür, yerine göre iman olur uyulur. Bazen ateş olup yakar, bazen deniz olup boğar. Sultan olur ülke yönetir, şarap olur sarhoş eder. At olup koşar, kuş olup uçar. Sır olur saklanır; gonca olur açılır. Gül bahçesi olur kokusuyla aşık-ları mest eder; güneş olur aşıklarının ümit meyvelerini olgunlaştırır.⁽¹⁾

Nedir aşk? En güzel ifadesini

Karacaoğlan'ın
*Huma kuşu gibi yüksek uçarsın
Pervaz vurup tercümanı geçersin
Bin bir türlü dala konup göçersin
Gönül sana mekân bulduramadım⁽²⁾*

Aşık Veysel'in
*Güzel yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Aşık ve maşuk olmasa*

Yunus'un
*İşidün iy yârenler ışk bir güneşe benzer
Işkı olmayan gönül meseli taşta benzer⁽³⁾*

* Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Öğretim Üyesi.

(1) İskender Pala, *Âh Mine'l-Aşk*, Cogito Sayı 4, s.84

(2) M. Zeki Korgunal, *Karacaoğlan Şiirlerinden Seçmeler*, s.27.

(3) Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı I*, s.358

dizelerinde mi yoksa ... şairimizin ya da ... düşünürümüzün ifadelerinde mi bulunmaktadır?

Tabii ki yukarıdaki dizelerden hangisinin "aşk"ı daha iyi dile getirdiğini söylemek güçtür. Çünkü hepsi de bizzat yaşanmış tecrübelerin göstergesidir. Aşkî egzistansiyalistlerin bakış açısından konuya yaklaşmak suretiyle, genel bir kavram olarak değil de, "bireysel bir tecrübe" olarak ele aldığımız vakit, sözcüklerimizin ikinci plânda kaldığını, tecrübelerimizin önem kazandığı görürüz. Tüm diğer bireysel tecrübelerimiz gibi "aşk"ında herkesi tatmin edecek bir tanımının yapılamayacağını farkedebiliriz. Zirâ aşk bizzat yaşanarak anlaşılabilen bir tecrübedir.

Büyük mutasavvıfların bizzat kendi ifadeleri de bu düşünceyi doğrular niteliktedir.

Aşıklığın ne olduğu kendisine sorulduğunda Mevlâna Celâleddin Rumî "*Benim gibi ol da bil*"⁽⁴⁾ derken Yunus Emre ise,

'Aşıkların hâlini aşık olanlar bilir

'*Işk bir gizlü haznedür gizlü gerekdür esrâr*⁽⁵⁾ demektedir.

Anlaşılabileceği üzere aşk, viran gönüllerdeki, adeta gizli bir hazine gibidir. Onun sırrını ancak aşık olanlar bilirler. Ve bu sır Yunus'a göre aşktan nasibini almayan, ehil olmayan kişilerle paylaşılmamalıdır. Zirâ aşık olmayan aşkın kıymetini takdir etmekten yoksundur. O halde aşkın ne olduğunu bilmek için, onu tanımlamaya çalışmak yerine, bizzat yaşayarak anlamak gerekir. Aşk'ın bir tanıma sığdırılmayacağı konusunda egzistansiyalistlerle uzlaşan Yunus, aynı zamanda, aşk'ın "akıl ötesi bir tecrübe" olması sebebiyle bilgi konusu olmadığını, ilim yoluyla da anlaşılamayacağını söyler.

Dört kitabın mânâsın okudum tahsil ettim

Aşka gelicek gördüm bir uzun hece imiş⁽⁶⁾

İlim ile hikmet ile kimse irmez bu sırra

Bu bir acayip sırdur ilme kitaba sığmaz⁽⁷⁾

Peki Yunus'a göre aşk nedir?

Yunus'a göre aşk "yerin göğün direği, bütün varlık ve oluşların özündeki güç"⁽⁸⁾ tür. Her varlığın özünde "aşk" vardır. Tanrı aşk'tır, yaratılış aşk'tır ; insan aşk'tır; insanın bütün duyguları aşktır, iman aşk'tır, yaşam ve ölüm aşk'tır, yokluk ve varlık aşk'tır. "Kısacası her şeyin özü aşktır ve herşey aşk'ın eseridir..... aşk tanımlanan değil, tanımlayandır, anlam değil, anlamlandırandır. Aşk, asıl ve öz olması nedeniyle varlık ve duygu plânında varolan her şeye, "şey" olma anlamını kazandırmaktadır.....her şey olmakla aşk, Yunus'a göre, ontolojik plânda prensip ve öz olmaktadır ; yani aşk, başka bir de-

(4) Mehmet Demirci, *Yunus Emre'de İlahî Aşk ve İnsan Sevgisi*, s.21.

(5) Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı 1*, s.348.

(6) Mehmet Demirci, *a.g.y.*, s.22.

(7) Abdülbâki Gölpınarlı, *Yunus Emre Divân ve Risâletü'n-Nushiyye*, s.51

(8) Mustafa Ergün, *Yunus Emre'de Tasavvuf ve Eğitim*, s.123

yişle varlığın niteliği (mahiyeti)dir.⁽⁹⁾ Varlığı varlık yapan öz, O'na göre aşk'tır.

Yunus'un "varlığın öz'ünün aşk olduğunu söyleyen bu ifadelerinden hareket etmek suretiyle, O'nun özcü felsefenin bakış açısına sahip olduğunu yani aşkı, kavramsal bir düşünce olarak gördüğünü düşünmek yanlıcıdır.

Öz'cü felsefeye göre her şey bir "öz" ve bir "varoluş"tan oluşur. "Öz bir varlığın ne olduğunu gösterir": Ben bir insanım, insan özüne sahibim dediğim vakit, kendimin bir türün (insan) tüm varlıkları ile ortaklaşa taşıdığım nitelikleri dile getirmiş oluyorum.

Özcü filozoflar öz dendiği zaman, bu evrensel öz'le tanımların belirlediği özü anlarlar. Öz, varlığı olabilir (mümkün) olandır. Varoluş ise öz'ü gerçeğe çıkaran şeydir.⁽¹⁰⁾

"Öz" ve "varoluş"tan hangisinin önceliği olduğu sorusu, klasik felsefe ile egzistansiyalizmi ayıran en temel ayrım noktası olmuştur. "Varoluşun özden önce geldiğini her bireyin kendi bireysel özünü oluşturduğunu savunan egzistansiyalistlerin tersine klasik felsefe, "bir varlık türünü toptan temsil eden bir genel kavram" olarak tanımladığı öz'ün önceliğinden şüphe etmemiştir.

Öz'cü düşünürler kendi aralarında "özlerin ne oldukları" sorusu ortaya çıkınca üç büyük akımda toplanabilen bir çok teori ileri sürmüşlerdir.

a) Dinsel özcülük: Bu akıma göre, özler Tanrı'da yada bu dünya üstünde bir evrende varolurlar;

b) Kavramcı (conceptualiste) özcülük: Bu akıma göre, özler ancak insan zihninde bulunur;

c) Fenomenolojik özcülük: Husserl'in özcülüğü.⁽¹¹⁾

Öz'cü felsefeye göre, görüldüğü gibi, varlığın özü, varlığın içinde değil, dışarıda yani ya Tanrıda ya da bu dünya üstünde bir evrende ya da insan zihninde bulunmaktadır.

Bizim bu çalışmamızın konusunu oluşturan düşünürlerden biri olan Platon, genel anlamdaki özcülükle bazı noktalarda uzlaşmasa da, özcü bir filozoftur. Oysaki Yunus'un varlığın özü olarak kabul ettiği aşk, özcülerin aksine "kavramsal bir düşünce" olmaktan uzaktır.

Yunus'ta aşk, hem yaşanan duygusal, yani varoluşsal (egzistansiyel) gerçekliği hem de varlıksal, yani ontolojik gerçekliği olan bir kavramdır. Bu nedenle Yunus Emre, anlamca "aşk" sözcüğünden daha geniş kapsamlı olan "ışık" sözcüğünü tercih etmiştir. Aşk'ı daha çok duygusal bir sevgiyi ve muhabbeti ifade etmek için kullanmasına rağmen, "ışık" ile ulvî ve manevî sevgiyi dile getirmiştir. Dolayısıyla Yunus'ta birbirine bağlı iki çeşit aşk'tan söz edilebilir. Birincisi *varlıksal aşk*, yani *ontolojik aşktır*. Başka bir

(9) Mehmet Bayrakdar, *Yunus Emre ve Aşk Felsefesi*, s.21, 22, 23.

(10) Paul Foulquie, *Varoluşçunun Varoluşu*, s.10.

(11) a.g.y., s.14

deyişle Yunus'taki Tanrı'nın yaratıcı aşkına varlıksal aşk diyebiliriz. Çünkü varlıklar özünü bu aşktan almışlardır, varlıkların özü Tanrı'nın yaratıcı aşk'ının ta kendisidir; ikincisi ise *varoluşsal* ve *yaşanan aşk*, yani egzistansiyel aşk'tır. Varoluşsal aşk insanın özünde gizli bulunan aşkı gerek duygu ve düşüncesine gerekse davranış ve hareketlerine yansıtmasıdır. Bu aşk, insanın bilgi ve bilinç seviyesine bağlı olarak *komedik* ya da *trajik* biçimde tezahür edebilir. Yunus'a göre tutku ve ihtirasların tatmini esasına dayanan ; insanı güldürüp eğlendiren dünyalık aşk'a biz komedik aşk diyebiliriz. Gelip geçici olan bu aşkın tam tersine, dünyayı ve insanı dünyevi şeylere bağlayan duygu ve düşüncelerin bütününe olumsuzlayan bir başka aşk vardır. Trajik aşk, gerçek aşk. İşte Yunus'un yoluna çağırıldığı aşk budur.⁽¹²⁾ O'na göre, insan kendisini dünyevi tutkularından kurtardığı ölçüde komedik aşk'tan kurtulup, gerçek aşk'a, ilahi aşk'a ulaşabilecektir.

Yunus'ta olduğu gibi, Platon'da da sevgi ve aşk kavramları temel kavramlardır.

Platon sevgi ve aşk kavramlarını ciddi bir biçimde ele alıp işleyen -özellikle Şölen ve Phaidros dialoglarında- ve bazı düşünceleriyle sufileri derinden etkileyen bir filozoftur.⁽¹³⁾ Bu kavramlar aynı zamanda Platon'un idealar öğretisinin ilk tasarısı için karakteristik kavramlar olma özelliğine de sahiptirler. Ancak Platon ve Yunus sevgi ve aşk kavramlarına verdikleri önem bakımından uzlaşsalar da, özellikle şu noktalarda birbirlerinden tamamıyla ayrılırlar ; Yunus aşk'ın öz olduğunu söylerken, daha önce de dile getirdiğimiz gibi, özü kavramsal bir düşünce olarak görmemiştir. Yunus'a göre aşk kavramının öz olarak iki olgusal yönü vardır. Birincisi aşkın varlığı varlık yapan yönüdür. Bu aşk olmasaydı, salt varlık ve oluş veya yaratılış olmazdı.... İkincisi aşkın varlığı yaşamsal yapan yönüdür. Bu aşk olmasaydı, varlıkta özellikle de insan varlığında, yaşam olmazdı...⁽¹⁴⁾

Yine bu düşünceler dahilinde değerlendirilebilen bir başka ayrım noktası ise Platon'da aşk'ın ne denli önemli bir yer tutarsa tutsun, *varoluşu sağlayan bir araç* olmaktan öteye gidememesidir. Aşk Platon felsefesinde Tanrı'nın ya da maddenin özü olarak düşünülmeyp, ilk maddenin Tanrı'nın mükemmelliği karşısındaki *duygulanımı* olarak ifade edilmiştir. Tanrının mükemmelliğiyle mükemmelleşebilmek amacıyla Tanrı'ya aşık olan ilk maddeye, Tanrı'nın formlar verdiği -madde mükemmelleşsin diye- ve böylece varoluşun başlatıldığı dile getirilmiştir.

Ancak iki düşünür temeldeki bu ayrım noktalarına rağmen "aşkın yüceliği" ve geçici güzelliklere kapılıp kalmayıp, Mutlak Güzelliğe yükselmemiz gerektiği konusunda uzlaşmışlardır.

İdealar öğretisi çerçevesinde Platon'un Mutlak Güzelliğe duyduğu aşk'ı şöyle serimleyebiliriz :

(12) Mehmet Bayrakdar, *a.g.y.*, s.24, 25, 37, 39, 40.

(13) Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği*, s.61.

(14) Mehmet Bayrakdar, *a.g.y.*, s.24

Platon'un metafizik sistemi, bilineceği üzere, birbirleriyle bağlantılı olan "iki dünya" düşüncesine dayanır. İdealar, Formlar ya da Özler Dünyası ile Duyusal ya da Varoluşsal dünya.

İdea anlamı itibarıyla, "gözle görülebilir şekil" ya da "biçim" ya da daha genel bir ifadeyle "doğa" "öz" ve "form", "tip" anlamlarına gelmektedir.⁽¹⁵⁾

İdealar ezeli ve ebedi yani yaratılmamış ve yok edilemez olan, zamanın ve mekânın dışındaki değişmez kavramsal varlıklardır. Ve kendilerine ait bir dünya oluştururlar. Oysaki içinde yaşadığımız duyusal ya da varoluşsal dünya mutlak, kalıcı, durağan ve tutarlı hiçbir şeyi barındırmayan, herşeyin görelî ve değişken olduğu bir dünyadır.

Platon'a göre, duyusal dünyadaki bireysel varlıklar, *asılları* olan idealardan pay alarak varlığa gelirler. Örneğin duyusal dünyadaki güzel olan birşey idealar dünyasındaki Güzellik ideasından *pay almakla* ya da Güzellik ideasının kendisindeki *mevcudiyeti* sayesinde güzel olur.

İşte Platon'a göre aşk dediğimiz şey, kendimizi aşarak Mutlak Güzelliği, "Güzellik İdeasını" takdir edebilme düzeyine gelme sürecinden başka birşey değildir.⁽¹⁶⁾ Bu düzeye gelinceye, sevginin yüce sırlarına erişinceye kadar insan, hiç dumadan bir yükseliş halindedir. O halde Platon'a göre "güzel olan, övülmeye değer her Sevgi değildir, bizi (Sevginin yücesine), sevginin güzeline yönelten Sevgidir."⁽¹⁷⁾ Sevgi, tanrıların en eskisi, en saygı değerî, en güçlüsü ve insanlara hem hayatlarında, hem de ölümlerinde erdem ve mutluluk⁽¹⁸⁾ kazandırandır.

Sevgi ya da aşk Güzellik İdeasına yükseliş süreci olarak tanımlandığında *sevgi-aşk* ve *güzellik* arasında doğrudan bir bağlantının bulunduğu açıkça görülür.

Platon'a göre, Sevgi Tanrı'sı Eros, güzele yönelir, ilgisi güzel olanadır.⁽¹⁹⁾ Güzel olan ilgimizi çeker, güzeli severiz. Güzel bir kişiye duyduğumuz sevgi bizi bilgelik sevgisine ve güzelliğin kendisinin "Formuna" (İdeasına) götürebilir.

O halde güzel nedir? İnsanlar arasında çarpık ilişkilerin yaşandığı ve güzelliğin ise insan bedeninin güzelliğiyle sınırlandırıldığı bir toplumun bireyi olarak Platon da, diğerleri gibi mi düşünmektedir? Sırf bedensel güzelliklerle mi kendisini sınırlamaktadır? Tabii ki hayır. "Sevginin yücesi" ifadesi bile onun gelip geçici güzelliklerle yetinemeyeceğinin apaçık bir göstergesidir. Ancak Platon görüşleri dünyasındaki her bir güzel beden güzelliğinin kaynağına ulaşabilmemiz açısından büyük bir önemi olduğunu da inkâr etmemiştir.

Başka bir deyişle Platon, duyusal dünyadaki bedensel güzelliklerden hareket etmiş olsa da, bu düzeye kalmaz.

(25) R.C. Cross ve A.D. Woozley, *Bilgi, İnanç ve Formlar*, Platon'un Felsefesi Üzerine Araştırmalar Cilt I., İdealar Kuramı, s.63

(26) Sandra M. Lynch, *Dostluk Üzerine*, s.20

(27) Platon, *Şölen*, s.30

(28) a.g.y., s. 29.

(29) Macit Gökberk, *Felsefe Tarihi*, s.64

İnsan önce tek bir güzel bedeni farkederek bir tek insanı sever. Ancak daha sonra bir tek bedende gördüğü güzelliğin diğer güzel bedenlerinkine benzediğini kavrayarak, “bütün bedenlerdeki güzelliğin *ashında* bir tek şey”⁽²⁰⁾ olduğunu farkederek.

İnsan bunu iyice kavrayınca bütün güzel bedenleri sevmeye, bir tekine olan düşkünlüğü küçümsemeye, *can* güzelliğini *beden* güzelliğinden üstün görmeye, tüm Güzelliklerin kaynağını farketmeye başlar.

Ufkunu genişletip, “bütün güzel şeyleri birbiri ardısıra ve gerekli düzen içinde gördükten sonra, girdiği yolun sonuna ulaşarak birdenbire eşsiz bir güzellik, güzelliğin özüyle karşı karşıya gelir... Bu güzellik artık hep var, doğumsuz, ölümsüz, artmaz, eksilmez bir güzelliktir, bir bakıma güzel, bir bakıma çirkin, bugün güzel, yarın çirkin, şuna göre güzel, buna göre çirkin, bir yerde güzel, bir yerde çirkin, kiminin gözünde güzel, kiminin gözünde çirkin bir güzellik değildir. Bir güzellik ki, kendisini bir yüzle, elle, ayakla, bedene bağlı hiçbir şeyle göstermeyecek, ne bir söz olacak, ne bir bilgi, bir canlıda belli bir varlıkta bulunmayacak, ne canlıda, ne yerde, ne gökte, hiç bir yerde, kendi var, kendinden var, kendisiyle hep bir örnek. Bütün güzellikler ondan pay alır ; kendisi onların parlamayı sönmeleriyle ne artar, ne eksilir, ne de bir değişikliğe uğrar.”⁽²¹⁾

Platon geçici güzelliklere değil de Mutlak Güzelliğe duyulan aşkı vurgulayan düşünceleriyle, İslâm filozoflarını da etkilemiş “İslâmın özünde zaten var olan ve çeşitli nass'larla tespit edilmiş bulunan “aşkın yüceliği” fikrini de gün yüzüne çıkarmıştır.”⁽²²⁾

Yunus'un şiirleri bu düşünceyi doğrulayan örneklerle doludur.

*Evvel yir-gök yoğiken varıdı ışk bünyâdı
Işk kadimdür ezeli, ışk getürdü ne varın*⁽²³⁾

*İşidin ey yârenler, kıymetli nesnedir aşk
Değmelere bitimez, hürmetli nesnedir aşk*⁽²⁴⁾

Yunus, aynı zamanda, aşk'ın temel nedeninin “güzellik” olduğu ve varoluşsal dünyanın Mutlak Güzelliğe ulaşabilmemizde aracı bir rolü olduğu konusunda da Platon ile hemfikirdir.

Mutlak Güzellikten başka bir değer olmadığını düşünen Yunus'a göre, aşk her şeyi en güzelin, Mutlak Güzelin elde edilmesine doğru yöneltir. O halde varoluşsal dünyadaki, tek tek nesnelerin güzelliklerine bağlanıp kalmamak gerekir. Bu durumda, Platon ve Yunus için bu dünyanın rolü de açığa çıkar.

(20) Platon, *Şölen*, s.67

(21) a.g.y., s.67-68

(22) İskender Pala, *Âh Mine'-l-Aşk*, Cogito Sayı 4, s.88

(23) Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.y., s.131

(24) Mustafa Ergün, a.g.y., s.123.

Platon'a göre varoluşsal dünya ölümsüz olan ruhumuza eski bir varlığında gördüklerini *anımsatabilme* rolünü üstlenmektedir. "Bir insan yeryüzündeki güzelliği görerek gerçek güzelliği tekrar *anımsadığı* zaman ruhunun kanatları yeniden çıkmaya başlar"⁽²⁵⁾ ve ruh Ebedi Güzelliğe yükselebilmek için sabırsızlanır.

Benzer şekilde Yunus'a göre de, insanın ebedi vatanı ruhlar alemi olup, insan bu dünyada adeta bir misafirhanede gibidir.

*Bu dünyaya gelen kişi âhir yine gitse gerek
Misâfirdür vatanına birgün sefer itse gerek*⁽²⁶⁾

*Dünyaya inanursın rızka benümdür dirsın
Niçün yalan söylersin çün sen didiğın olmaz*⁽²⁷⁾

Bu dünyanın zevklerine tamamıyla bağlanıp kalan "dünyaya sarılan kişi, Hakk'tan iraklaşır."⁽²⁸⁾ Ancak diğer taraftan yeryüzünde her ne varsa "...hepsi aşkın varlığıyla...o halde ...başka bir varlığı sevmek, aynı zamanda Tanrı'yı sevmek..."⁽²⁹⁾ anlamına gelir ki bu durumda dünyayı da büsbütün değersiz bir mekân olarak görmemek gerekir. Onun değeri ötesindeki anlamların keşfedilmesine imkân verebilen bir perde olmasında gizlidir. Dünyanın gelip geçiciliği ve ölüm olgusu, bizi varoluşumuzun sebebi nedir sorusuyla başbaşa bırakır. Yunus'a göre, varoluşumuzun amacı Tanrı'yı bilmektir. Tanrı insanı, dünyayı ve evreni kendi varlığını bildirmek için yaratmıştır. İnsana düşen görev ise dünya perdesini aralayıp ötesindeki anlamları keşfedebilmektir.

Böylece varoluş sırrına eren insan, bu dünyaya bağlandığı ölçüde kendi benliğine yabancılaştığını farkederek, bu dünyanın sürekli bağlanıp kalınmayacak bir yer olduğunu anlar ve Mutlak Varlık'a ulaşmak için özlem duyar. Ancak bu özlemle yanıp tutuşan insan için "nefis"yada"varoluşsal benlik" diyebileceğimiz bir engel vardır. Yunus'a göre, insanın kendi varlığının bilincinde olmasını sağlayan, onu dünyaya bağlayan varoluşsal benliğidir. Varoluşsal benlik insanı tutkularının esiri haline getirebilir. O halde Mutlak Varlık'a ulaşabilmek için insan, bir yandan kötülüklerden uzaklaşırken, diğer yandan "nefsini" ya da varoluşsal benliğini kontrol altında tutmalıdır. Başka bir deyişle insan (aşık) ne denli varoluşsal benliğine yabancılaşırsa, o denli Mutlak Varlığa (Mutlak Güzelliğe) yaklaşır.

(25) Platon, *Phaidros*, s.53

(26) Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı I*, s.487

(27) Abdülbâki, Gülınarlı, *a.g.y.*, s.79

(28) Mustafa Tatcı, *Yunus Emre Divânı I*, s.487

(29) Abdülkadir Hayber, *Yunus Emre'de Dünya Görüşü ve İnsan Sevgisi, Yunus Emre (Makalelerden Seçmeler)*, s. 196

*Ne utanır ne hod korkar
Zahidleri bile yakar
Ey Allah'ım bizi kurtar
Bu nefsi şunun elinden⁽³⁰⁾*

*Nefs dirliğinden geçip aşk kadehinden içip
Dost yoluna ırkiben durmayan aşık mıdır?⁽³¹⁾*

Yunus'un varoluşsal benliğimizin kontrol altında tutulması düşüncesi bize Platon'un "ölçü" fikrini-ölçülülük erdemini-anımsatmaktadır. Platon'a göre bilgelik, cesaret, adalet yanında dördüncü bir erdem olarak gündeme gelen ölçülülük ya da "kendine egemen olma", en genel anlamda, ruhun daha aşağı bölümlerinin aklın buyruğunda olması ve ılımlı orta'nın⁽³²⁾ bulunması anlamına gelir.

Filozofa göre, ölçülü olmak, zevklerin, arzuların dizginlerini elde tutmak demektir. Hiç bir zevk Sevgiden üstün değildir. Daha da önemlisi tüm aşağı zevkler ve arzular, Platon'a göre, "en ölçülü varlık" olan sevgiye boyun eğmek durumundadır.⁽³³⁾ Kişi arzularını bir ölçü dahilinde kontrol ettiği vakit, sevgi de birleştirici bir unsur haline gelmektedir.

Platon'un ifadesiyle "Kendine egemen olmayı" başka bir deyişle varoluşsal benliğinden vazgeçmeyi öğrenen aşk'ın artık, yegâne arzusu, Yunus'a göre, Tanrı'ya vuslatır.

Vuslat başlamadan önce, aşık için müthiş bir hicran duygusu söz konusudur. Zirâ Yunus'a göre aşık olanlar Maşuk'un hasretiyle yanıp tutuşurlar, O'nun cemâlini temaşa etmek dileğiyle ah edip inlerler. Ancak bu hicranın acısında bile aşık için zevkler gizlidir. Zirâ o zevk ile yanan ruh, tevhidde kurtuluşunu arayacaktır.

*Işkan aldı benden beni, bana seni gerek seni
Ben yanarım düni günü, bana seni gerek seni
Ne varlığa sevinürem, ne yokluğa yeriniürem
Işkunla avunuram, bana seni gerek seni⁽³⁴⁾*

diyerek yola koyulan aşık canını terkeyleyerek Canan'ına ulaşabilecek, onun cemâlini temaşa edebilecektir.

(40) Selâhaddin Yaşar, *Yunus Emre, Hayatı Sanatı Tefekkürü*, s.39

(41) Mehmet Demirci, *a.g.y.*, s.69

(42) Ne çılgınca bir cesaret, ne de korkakça bir pasiflik önerilir. Örneğin, cesaret söz konusu olduğunda ılımlı ortayı bulmak gerekir.

(43) Platon, *Şölen*, s.48

(44) Abdülbâki Gölpınarlı, *a.g.y.*, s.169-170

İkiliği terkitgil birlik makamın dutgul
Canlar canın bulasın işbu dirlik içinde⁽³⁵⁾

Birisen birliğe gel ikiyi bırak elden
Bütün ma'ni bulasın sıdk u imân içinde⁽³⁶⁾

Tevhid imiş cümle alem
Tevhidi bilendur âdem
Bu tevhidi inkâr eden
Öz canına düşman imiş⁽³⁷⁾

Hak'kın cemâlini temaşa eden, tevhide ulaşan aşık için artık, iki cihanın zevkleri ve nimetleri değerini yitirir.

Canlar canını buldum bu cânım yagma olsun
Assı ziyandan geçdüm dükkânım yagma olsun.⁽³⁸⁾

Aşk öyle etkili bir güçtür ki, bir damlasını dahî tadan aşık Mecnun olup dağa düşer, coşkusunun, sarhoşluğunun dahi farkına varamayacak kadar kendinden geçer.

İşkun şarabından içem Mecnun olup toğa düşem
Sensin dün ü gün endişem bana seni gerek seni

Her kim aşk kadehinden içti ise bir cür'a
Ona ne yad ne biliş ne esrük ü ne hümâr⁽³⁹⁾

Bu nedenle aşık olanın halinden, ancak aşıklar anlar.Hak aşıkları ilahi aşkla öyle dolup taşarlar ki. Yunus'un ifadesiyle, dağa düşüp kül eyleyen, denizleri kaynatan, kayaları söyleten aşkın, aşkın yüreğine düşüp, aklını şaşırtmaması mümkün değildir.

İşte böyle bir ruh halindeki aşkın "bazı tavır ve davranışları akıl ölçülerine sığmayabilir. Yunus bu konuda bazı eleştirilere karşı aşkın irâdî olmadığını bundan kurtuluş yolu bulunmadığını söylemiştir."⁽⁴⁰⁾

(35) a.g.y., s.140

(36) a.g.y., s.140

(37) Selâhaddin Yaşar, a.g.y., s.37

(38) Abdülbâki Gölpınarlı, a.g.y., s.129

(39) Mehmet Demirci, a.g.y., s.31

(40) a.g.y., s.30

*Akileri şaşırır deryâlara düşürür
Nice ciğer pişirir key odlu nesnedir aşk⁽⁴¹⁾*

Yunus'un bu dizelerinden de anlaşılabilceği gibi Hak aşkı için aşk öyle güçlü bir iksirdir ki akılları baştan alır, hatta coşkunculuklara, taşkınlıklara sebep olabilir. Başka bir deyişle varoluşsal benliğini kontrol altında tutarak, ölçülü davranarak Hak'ka kavuşan aşık, Hak'kın cemalini temaşa ederken, tavır ve davranışları ile ölçüyü kaçırabilmekte, adeta alt üst olabilmektedir. Yunus'un ifadesiyle aşkın akli iş görmez hale geldiği için o adeta Hak delisi gibidir.

*Seni sevenlerün ola mı akli
Bir dem uslüyisa her dem delidür⁽⁴²⁾
Ben bir âşık-ı bi-çâreyim baştan ayağa yareyim
Ben bir deli divâneyim aklım da yâr olmaz bana⁽⁴³⁾*

Benzer şekilde Platon da Phaidros dialogunda aşkı bir çeşit ruh hastalığı ve delilik olarak ifade etmekte ve bu deliliğin de fiziksel ve ilahi olmak üzere iki şeklinin bulunduğu bize çok önceleri söylemektedir.

O'na göre, aşkların kendileri de zihince sağlam değil, hasta olduklarını teslim ederler. Düşüncelerinin karma karışık olduğunu onlar da bilirler, fakat kendilerini tutamazlar.⁽⁴⁴⁾ Bu Sevgi ya da aşk'ın özel bir şekli de bilim sevgisidir. Aşkın ya da filozofun hakikat, Mutlak Güzellik karşısındaki coşkusu ise anlatılır gibi değildir.

Özetle, Platon'un gelip geçici güzelliklere değil de Mutlak Güzellik'e duyulan aşk'ı dile getiren düşünceleriyle sufileri derinden etkilediği bilinmektedir.

Biz de bu çalışmamızda, kısıtlı bir ölçüde de olsa, Yunus düşüncesindeki bu etkileri gözlemleyebilme imkânına sahip olduk.

Gerek Platon gerekse Yunus aşk'ı, en temel anlamda, kişinin görelî güzelliklerle yetinmemesi, Mutlak Güzellik'e özlem duyması ve kendini aşarak Mutlak Güzellik'i taktir edebilme düzeyine gelmesi olarak kavramışlardır. Her iki düşünürü göre de, bu süreci kateden insan için yolun sonunda *tevhide* ulaşmanın coşkusu vardır. Zirâ "Birlik"i kavrayabilen, Mutlak Güzellik'i temaşa edebilen insan, bir zamanlar ruhunun Mutlak olanla birleşmek için duyduğu derin istekten kaynaklanan ıstıraplarından da kurtulduğu için, mutluluktan coşar.

İşte Platon'a göre, sırf insanın Mutlak (Salt) Güzellik'le karşı karşıya geldiği, çok-

(41) *a.g.y.*, s.78

(42) Abdülbâki Gölpınarlı, *a.g.y.*, s.72

(43) Mehmet Demirci, *a.g.y.*, s.45

(44) Platon, *Phaidros*, s.12

luğun ardındaki “Bir”liği kavradığı an için, yalnızca o an için, insan hayatı yaşanmaya değerdir!

Yunus için de, varoluşsal (fâni) alemdeki değişmelerin gerisindeki değişmeyen “Bir”i, Mutlak Güzellik’i arayan Hak aşığı için yaşamın en derin anlamı Sevgili’ye vuslatta gizlidir.

Diğer taraftan, Platon ve Yunus, aynı zamanda, aşk’ın insanın belirli bir olgunluğa gelmesini gerektirdiğini düşündükleri için “aşk ile eğitime” fikri her ikisinde de önemli bir yer tutar.

Platon Mutlak Güzellik’i takdir edebilmek için, insanın olgunlaşabilmesi ve kendini geliştirmesi gerektiğini -özellikle Şölen dialogunda- vurgularken, Yunus ise aşk’ı manevi yönden en etkili eğitim aracı olarak görmektedir.

*İzzet ü erkân, iyi ad, aşk yoluna noksandurur
Ben niderim iyi ad, çün terbiyat aşktan yerim.*

Zirâ Birlik’i kavramanın yolu insanın kendi kendini bilmesi ve olgunlaşmasından geçmektedir. O halde evrenin sırları adeta insanda gizli bulunmaktadır. Bu düşünce ise dikkatimizi yeni bir konuya, insanı-kâmil fikrine doğru çekmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- Ayvazoğlu B.; *Aşk Estetiği*, İstanbul 1997, Ötüken Neşriyat.
- Bayrakdar, M.; *Yunus Emre ve Aşk Felsefesi*, Ankara 1994, T.İş Bankası Kültür Yayınları
- Cross R.C. ve Wozzley A.D. ; *Bilgi İnanc ve Formlar* ; Platon’un Felsefesi Üzerine Araştırmalar Cilt 1. İdealar Kuramı (Derleyen Ahmet Cevizci) ; Ankara 1989, Gündoğan Yayınları.
- Demirci M.; *Yunus Emre’de İlahi Aşk ve İnsan Sevgisi*, İstanbul 1997, Kubbealtı Yayınları
- Ergün M.; *Yunus Emre’de Tasavvuf ve Eğitim*, Ankara 1997, Ocak Yayınları.
- Foulquie P.; *Varoluşunun Varoluşu*, İstanbul 1998, Toplumsal Dönüşüm Yayınları (Çev. Yakup Şahan)
- Gökberk M.; *Felsefe Tarihi*, İstanbul 1980, Remzi Kitabevi.
- Gölpınarlı A.; *Yunus Emre Divân ve Risâletü’ n-Nushîyye*, İstanbul 1991, Der Yayınları.
- Hayber A.; *Yunus Emre’de Dünya Görüşü ve İnsan Sevgisi*, Yunus Emre(Makalelerden Seçmeler) (Özbay H. ; Tatçı M.) İstanbul 1994, M.E. Basımevi.
- Korgunal M.Z.; *Karacaoğlan Şiirlerinden Seçmeler*, İstanbul 1944, Bozkurt Basımevi.
- Lynch S.M.; *Dostluk Üzerine*, İstanbul 1997, Ayrıntı Yayınları, (Çev. Fermâ Lekesizalın)
- Pala İ.; *Âh Mine’ l-Aşk*, Cogito Sayı 4, Temmuz 1997.
- Platon; *Şölen*, İstanbul 1995, Remzi Kitabı.
- Platon; *Phaidras*, İstanbul 1943, Maarif Matbaası.
- Tatçı M.; *Yunus Emre Divânı I*, İstanbul 1997, M.E.B.
- Yaşar S.; *Yunus Emre Hayatı, Sanatı, Tefekkürü*, İstanbul 1991, Yeni Asya Yayınları